Україна

«Майдан», що повстав у Києві, призвів до повалення влади Президента Віктора Януковича у лютому та до повної ревізії політичної системи України. Протести, котрі розпочалися у листопаді 2013 року, супроводжувалися сутичками між міліцією, вуличними бійцями та протестувальниками, унаслідок яких загинули більше 100 осіб.

Повалення Януковича, а також накладення в.о. Президента вето на закон «Про засади державної мовної політики», який розширював використання російської мови, призвели до запеклих зіткнень у південно-східній Україні між про- та антиурядовими протестувальниками. Лише під час травневих сутичок у Одесі загинули 46 людей. Після російської окупації Криму, котра сталася у березні, підтримувані Росією озброєні бойовики встановили контроль над багатьма містами і селищами Донецької та Луганської областей, унаслідок чого розпочалося збройне протистояння між ними та українськими силами. Обидві сторони порушували закони війни у конфлікті, який, станом на жовтень 2014 року, забрав життя більше 4000 комбатантів та цивільних осіб; понад 9000 людей отримали поранення.

Чим далі, тим більше з'являється доказів — зокрема, випадків взяття в полон російських вояків на території України — що підтверджують безпосередню участь російських сил у військових операціях, котрі, фактично, є міжнародним збройним конфліктом між Україною та Росією.

У період з квітня по жовтень через бойові дії понад 450000 переміщених осіб, у тому числі 16000 з Криму, були змушені покинути свої оселі та переїхати у інші частини України.

Російські офіційні особи та державні ЗМІ грубо спотворювали дані, маніпулювали та іноді ширили дезінформацію про конфлікт. У відповідь уряд України запровадив надмірні обмеження свободи засобів масової інформації,

зокрема, заборонивши трансляцію російських каналів та закривши в'їзд до країни іноземних журналістів.

Після вересневої угоди про припинення вогню між українським урядом та проросійськими ополченцями, парламент прийняв закон, що надає три роки напів-автономії контрольованим ополченцями районам та оголошує амністію тим ополченцям, які не вчинили серйозні порушення. У листопаді, після організованих ополченцями виборів у Донецькій і Луганській областях, які Київ визнав незаконними, президент Петро Порошенко запропонував парламенту скасувати цей закон. Також у листопаді Порошенко видав укази про закриття всіх державних інституцій, припинення надання банківських послуг та будь-якого державного фінансування у контрольованих ополченцями районах.

У вересні український уряд заявив про необхідність нової оборонної доктрини, яка визначає Росію як «державу-агресора», та руху у напрямку приєднання до Організації Північноатлантичного договору (НАТО), і представив у парламенті законопроект, який скасовує позаблоковий статус України.

Насильство на Майдані

30 листопада і 1 грудня 2013 року бійці спецпідрозділу міліції «Беркут» у Києві розігнали і жорстоко побили велику кількість мирних демонстрантів, котрі протестували проти відмови Януковича підписувати політичну та торговельну угоду з Європейським Союзом. Міліція затримала кількох протестувальників, і вони були побиті, перебуваючи під вартою.

У період з 19-21 січня по 18-20 лютого у запеклих зіткненнях між міліцією та вуличними бійцями, які долучилися до протестувальників, загинуло понад 100 людей, серед яких були міліціонери; ще більше людей отримали поранення. Міліція застосувала гумові кулі, сльозогінний газ і бойові патрони проти демонстрантів та вуличних бійців, озброєних битами, вогнепальною зброєю та саморобними вибуховими пристроями. Щонайменше 98 осіб були вбиті 18-20 лютого, серед них десятки стали жертвами снайперського вогню, імовірно, з

боку українських силових структур, хоча деякі колишні чиновники пізніше твердили про відповідальність організаторів Майдану. Розслідування не було завершене на момент написання цього звіту.

«Беркут», намагаючись розігнати вуличних бійців та демонстрантів, атакував десятки журналістів. Міліціонери били журналістів, які висвітлювали акції протесту, а іноді навіть умисне стріляли по них гумовими кулями або завдавали поранень шумовими гранатами.

Україна не долучилася до угоди про Міжнародний кримінальний суд (МКС), але в квітні 2014 року чинний уряд подав заяву про визнання юрисдикції Суду щодо злочинів, імовірно скоєних у країні в період з 17 листопада 2013 року по 22 лютого 2014. Експертиза прокурора МКС щодо того, чи були дотримані критерії для початку повного розслідування, як це передбачено в угоді МКС, тривала на момент написання цього звіту.

Крим

У лютому незаконні угруповання — так звані «загони самооборони» — за підтримки російських військових сил, захопили адміністративні будівлі та військові бази на території Криму і встановили там проросійське керівництво. Після невизнаного референдуму про статус Криму президент Росії Володимир Путін та керівництво Криму підписали угоду, згідно якої Крим та місто Севастополь стають частиною Російської Федерації. Влада України та більшість міжнародних суб’єктів оголосили цей референдум незаконним. Законне передання суверенітету Росії не відбулося. На момент написання цього звіту, Росія, згідно норм міжнародного права, вважається окупаційною владою у Криму.

У період з лютого по квітень, загони «самооборони» скоїли серйозні порушення, серед яких викрадення, напади, тортури та переслідування активістів, журналістів та інших осіб, яких підозрювали у проукраїнських поглядах.

Посилилися утиски та переслідування кримських татар, переважно

мусульманської етнічної меншини Кримського півострова. З березня місцева влада виголосила Меджлісу, кримськотатарському вищому представницькому органу, кілька попереджень через «екстремістську» діяльність та погрожувала йому закриттям.

У квітні та липні влада заборонила кримськотатарським старійшинам Мустафі Джемілєву та Рефату Чубарову в'їзд до Криму упродовж п'яти років. У вересні влада арештувала все майно та банківські рахунки благодійного фонду Меджлісу, стверджуючи, що він порушив закон, включивши Джемілєва — громадянина України, котрий є персоною нон-грата в Росії — до списку співзасновників.

Поліція провела обшуки у оселях десятків кримських татар, а також у ісламських школах і мечетях, для виявлення «забороненої релігійної літератури». У травні влада заборонила всі масові зібрання, присвячені 70-річчю депортації кримськотатарської спільноти.

Більше 16 000 осіб втекли з Криму починаючи з березня, переважно на материкову частину України.

Зловживання у Східній Україні

У період з травня по вересень у Донецькій та Луганській областях унаслідок мінометних, ракетних та артилерійських обстрілів загинули сотні цивільних осіб. Озброєні ополченці та урядові війська порушували закони війни, використовуючи зброю невибіркового ураження, зокрема, некеровані реактивні снаряди у районах проживання цивільного населення. Обидві сторони стріляли з систем залпового вогню «Град» у густонаселених районах.

З червня цього року використання реактивних снарядів РСЗО «Смерч» та «Ураган», заряджених касетних боєприпасами із розривними бойовими елементами, було зафіксоване у кількох частинах Східної України. Хоча дані свідчать, що обидві сторони могли використовувати касетні боєприпаси, не

було можливості визначити, яка з них відповідальна за кожну конкретну атаку. Однак, існують докази відповідальності українських урядових військ за кілька обстрілів Донецька, що сталися у жовтні. Ані Україна, ані Росія не приєдналися до Конвенції 2008 року про касетні боєприпаси, яка комплексно забороняє застосування даного виду зброї.

У період з квітня по вересень інтенсивні бойові дії призвели до повного краху системи законності і правопорядку у кількох контрольованих ополченцями районах. Бойовики здійснювали напади, били та погрожували сотням людей, яких вони підозрювали у підтримці Києва. Зокрема, їх жертвами ставали журналісти, місцеві чиновники, політичні та релігійні активісти. Також відбулося кілька позасудових страт. Бойовики використовували затриманих для примусової праці та викрадали мирних жителів з метою отримання викупу, тримаючи їх у якості заручників. У травні бойовики викрали 8 військових спостерігачів з Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та утримували їх протягом декількох тижнів.

Крім того, у травні українська влада захопила «міністра оборони» самопроголошеної Донецької республіки. Наступного дня лідер Радикальної партії України розмістив на своїй сторінці у соціальній мережі фотографії затриманого чоловіка — голого, подряпаного, та зі зв'язаними руками — заявивши, що він планує обміняти його на поваленого президента Януковича. Українська влада протримала цього чоловіка в ув'язненні до вересня, коли він був звільнений в обмін на українського військовослужбовця під час обміну полоненими між повстанцями та урядовими військами.

У ході операції проти ополченців, українські спецслужби та проукраїнські добровольчі батальйони затримали більше 1000 осіб, підозрюваних у причетності до заколоту, іноді утримуючи їх у неволі більше 14 днів і вдаючись до жорстокого поводження. У вересні українська влада відкрила кримінальну справу за підозрою у вчиненні бійцями проукраїнського батальйону «Айдар» ряду злочинів, серед яких, за свідченнями, були довільні затримання, насильницькі зникнення і тортури.

Озброєні бойовики перешкоджали роботі журналістів, які висвітлювали конфлікт. У деяких випадках, ополченці вдавалися до фізичного насильства над журналістами, яких звинувачували в «упередженому» висвітленні подій. У липні лідери ополченців заборонили журналістам знімати в зонах бойових дій та в публічних місцях, погрожуючи судовим переслідуванням перед військовим трибуналом за порушення заборони. Ополченці переслідували, погрожували, били і викрадали вітчизняних та іноземних журналістів. На момент написання цього тексту, більшість викрадених журналістів були звільнені, однак місце перебування щонайменше трьох із них досі невідоме.

Проукраїнські сили причетні до викрадення та довільного затримання 13-ти журналістів, яких переважно звинувачували у наданні допомоги бойовикам. Наприклад, у травні спецслужби затримали двох російських журналістів і утримували їх протягом тижня без зв'язку із зовнішнім світом, підозрюючи у наданні допомоги проросійським ополченцям. Журналісти пізніше твердили, що їх били та погрожували стратити.

Щонайменше семеро працівників ЗМІ були вбиті від початку бойових дій.

Внутрішньо переміщені особи

За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ), принаймні 450 тисяч осіб були переміщені із зони збройного конфлікту в Україні та з Криму; за інформацією, наданою російським урядом, приблизно 814 тисяч вирушили до Росії. Українська влада намагалася забезпечити належний захист і допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО), однак інституціям, яким уряд доручив координувати зусилля із забезпечення житлом та надання соціальної допомоги вимушеним переселенцям у різних регіонах, бракує ресурсів для виконання цих завдань.

У жовтні парламент прийняв закон, у якому прописана низка прав ВПО, включаючи захист від дискримінації та примусового повернення, а також спрощення доступу до соціальних та економічних послуг, зокрема, до реєстрації

за місцем проживання та отримання допомоги з безробіття.

Свобода ЗМІ

Протягом року, в той час, коли політична риторика чимдалі більше розігрівалася і поляризувалася, центральна влада запровадила надмірні обмеження свободи засобів масової інформації. Станом на вересень, влада, прагнучи контролювати тенденційне висвітлення подій та протидіяти російській пропаганді, заборонила 15-ти російським телеканалам здійснювати мовлення в Україні, довільно відмовила у в'їзді щонайменше 20-ти, і заборонила 35-ти російським журналістам в'їзд до України на термін від трьох до п'яти років. Протягом року влада вислала з країни щонайменше дев'ять російських журналістів, які висвітлюють збройні конфлікти.

У березні члени української націоналістичної партії увірвалися до офісу великого українського телеканалу і напали на виконувача обов'язків президента цього ЗМІ. Нападники завдали чоловіку кілька ударів і змусили його піти у відставку через висвітлення цим телеканалом подій у Криму. Влада відкрила кримінальне провадження за фактом цього інциденту, але справа була закрита у вересні «через відсутність доказів». Того ж місяця правоохоронці увірвалися до київського офісу великої новинної мережі, яка вважається проросійською, стверджуючи, що влада підозрює цей ЗМІ у спробі «підірвати територіальну цілісність України».

Після окупації Росією Криму, місцеві ЗМІ в Криму, котрі вважаються проукраїнськими, опинилися під загрозою. Влада виголосила попередження критично налаштованим журналістам та блогерам, провела обшуки у їхніх будинках і затримала декількох з них.

У липні російські спецслужби допитали редактора провідної кримськотатарської газети за підозрою у «екстремістських» публікаціях. У вересні правоохоронці увірвалися до офісу газети, конфіскували деякі свіжі публікації і погрожували її закриттям.

Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність

На відміну від минулого року, Київський Марш рівності-2014 був скасований, бо міська влада побоювалась, що не зможе захистити ЛГБТ-людей (лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансгендерів) та їх союзників, котрі збиралися брати участь у Марші.

Санкціонована російською державою нетерпимість до ЛГБТ-спільноти проникла і в Україну. Були спроби прийняття за російським зразком так званого «закону проти гей-пропаганди», метою якого є заборона «пропаганди гомосексуалізму» — фактично, заборона будь-якого «позитивного зображення» гомосексуальних людей, гей-прайдів або показу фільмів, присвячених ЛГБТ, таких як фільм «Мілк».

Ключові міжнародні гравці

Протягом року Європейський союз, Сполучені Штати Америки, НАТО та інші ключові гравці на міжнародній арені висловили підтримку українському уряду, не наголошуючи на актуальних проблемах у сфері прав людини. Міжнародна спільнота засудила окупацію Росією Криму і підтримку нею озброєних ополченців на сході країни.

У червні президент Петро Порошенко заявив, що Росія та Україна перебувають у стані війні, а в серпні звинуватив Росію у вторгненні на українську територію. Більше десятка країн засудили використання касетних боєприпасів в Україні.

У березні Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй прийняла резолюцію (100 держав-членів проголосували «за», 58 — утрималися) про територіальну цілісність України, у якій підкреслювалося, що березневий референдум у Криму «не має юридичної сили» і не міг «стати основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим чи міста Севастополя».

Від початку конфлікту на сході, Управління Верховного комісара ООН з прав людини та ОБСЄ створили моніторингові місії, що працюють на місцях подій, та розгорнули свої групи спостерігачів за дотриманням прав людини в Україні, надаючи регулярні звіти та новини про порушення прав людини. У червні Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію про співпрацю та допомогу Україні в галузі прав людини, спонукаючи уряд України розслідувати всі заяви про порушення прав та закликаючи всі зацікавлені сторони забезпечити доступ спостерігачів за дотриманням прав людини до України і, зокрема, до Криму.

Протягом року представник ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації опублікував кілька заяв, у яких він висловив заклопотаність щодо погіршення свободи ЗМІ в Україні. У вересні представник закликав до негайного припинення «ворожої поведінки» проти ЗМІ в Криму, вказуючи, зокрема, на долю тижневика Меджлісу кримськотатарського народу, який зазнавав залякувань з боку де-факто влади з початку вересня.

У квітні генеральний секретар Ради Європи (РЄ) створив міжнародну консультативну групу для нагляду за розслідуванням насильства під час протестів на Майдані та інцидентів, що сталися у травні в Одесі. Парламентська Асамблея Ради Європи тричі проводила термінове обговорення ситуації в Україні, призупинивши право голосу російської делегації у квітні.

Комісар РЄ з прав людини тричі відвідав Україну. Після його поїздки до Криму у вересні, він закликав до ефективного розслідування зловживань з боку сил «самооборони», котрі мали місце у березні. У лютому комітет з попередження тортур відвідав Київ, щоб перевірити, як поводяться з людьми, затриманими під час Майдану.

У вересні Європейський парламент і українська влада ратифікували Угоду про асоціацію, котра передбачає глибші політичні зв’язки та вільну торгівлю між ЄС та Україною. У відповідь на погрозу Росії про запровадження більш жорстких умов торгівлі в Україні, якщо угода негайно вступить в силу, Україна та Європейський Союз домовилися відкласти реалізацію угоди до грудня 2015 року.